

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 3, 2010 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 351.851(477)

*С. О. Шевченко,
доцент, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
НАДУ при Президентіві України,
кандидат педагогічних наук*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ВИМІРІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ:

ЗДОБУТКИ ТА ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ ПРОБЛЕМИ (2005-2010 РР.)

***Анотація.** Досліджується динаміка розвитку процесів забезпечення якості вищої освіти, ефективність вжитих відповідних заходів органами державного управління вищою освітою в Україні, участь у них освітянської спільноти та громадськості. Обґрунтовується необхідність формування та приведення в дію державно-громадського механізму управління якістю вищої освіти.*

***Ключові слова:** процес забезпечення якості вищої освіти, Болонський процес, державно-громадський механізм управління якістю вищої освіти.*

***Annotation:** The development dynamic of the process guaranteeing the higher educational quality is investigated and also the effectiveness of appropriate measures taken by administrative bodies of the higher education in Ukraine, the participation of the educational community and the public in them. The necessity of formation and putting in action the state-public mechanism of the management of the higher educational quality is proved.*

***Key words:** the process guaranteeing the higher educational quality, Bologna process, the state-public mechanism of the management of the higher educational quality.*

Постановка проблеми. Як відомо, Болонський процес є відображенням інтеграційних тенденцій, що спостерігаються в Європі і його історію розвитку можна розглядати в три етапи: передісторія (підписання Європейської культурної конвенції в Парижі 1954 р., прийняття Великої Хартії Університетів в Болоньї 1988 р., ухвалення Лісабонської Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти у європейському регіоні 1997 р., прийняття Сорбонської декларації про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти у Парижі 1998р.); початок (прийняття Болонської декларації 1999 р.); розвиток (період після прийняття Болонської декларації до т.ч.).

Прийнята у травні 1998р. міністрами освіти Франції, Німеччини, Великої Британії та Італії Сорбонська декларація була спрямована на процес гармонізації архітектури систем вищої освіти європейських країн, поліпшення міжнародної прозорості навчальних програм й визнання кваліфікацій, сприяння мобільності учасників освітнього процесу у європейському просторі вищої освіти (СПВО), розроблення спільної системи ступенів (циклів) та ін.[2, с.61-62]. Вона стала визначальною в багатьох позиціях для наступної зустрічі міністрів вищої освіти європейських країн, що відбулась 19 червня 1999р. у м. Болонья, завершилась ухвалою 29 державами спільної Болонської декларації і започаткуванням у Європі так званого Болонського процесу – «структурної реформи вищої освіти на європейському просторі, яка базується на системі заходів європейських державних установ (рівня міністерств освіти), університетів, міждержавних та громадських організацій, які мають відношення до вищої освіти, спрямованих на досягнення цілей, сформульованих у Болонській декларації» [1, с.10]. Його мета - створення до 2010 року гармонізованого СПВО, що сприяв би поліпшенню якості та модернізації європейської вищої освіти, а також більшій мобільності студентів та викладачів між різними університетами Європи [1, с.10].

Щодо обставин приєднання України до Болонського процесу, то доводиться констатувати, що більшість економічних, політичних та інших факторів, які породили Болонський процес в Європі, не мають відношення до України: не було у нас ні потужних студентських рухів, ні ініціатив університетів, ні чітко виражених прагматичних мотивів. Україна підписала документи про приєднання до процесу (на 6 років пізніше можливого), який розпочався і формувався без її участі, тому з цієї причини нам доводиться розв'язувати проблеми, багато з яких є невідомими країнам Західної Європи. При цьому, як зазначає О.К. Закусило, приєднання до Болонського процесу диктувалося політичними міркуваннями, пов'язаними з романтичними уявленнями про миттєвий вступ до Європейського Союзу.

На відміну від меркантильних європейців, ми зберегли свої національні риси і не створили належної нормативно-правової бази, не спланували календарно і не обґрунтували економічно цей грандіозний проект, не спроектували залучення до навчання в Україні іноземних студентів і т.і.. Відсутність базисних підстав, які

свідчили б про наміри діяти в інтересах вітчизняної економіки і, зрештою, всього суспільства, спричиняють спрямування зусиль вищих навчальних закладів переважно на забезпечення можливості українським студентам навчатися за кордоном.

Європейська вища освіта має відреагувати на ще більш важливі виклики та майбутні можливості глобалізації, прискореного технологічного розвитку з новими постачальниками послуг, новими особами, що навчаються, новими типами навчання, що вимагає постійного зосередження на проблемі її якості [3]. Однією з умов входження України до числа країн з високою економічною конкурентоспроможністю є розуміння і здійснення органами державного управління необхідності переходу від екстенсивного використання людських ресурсів з низьким рівнем базової професійної підготовки до їх інтенсивного використання (але висококваліфікованих, адаптованих до інноваційної економіки соціальної спрямованості) шляхом тісної міжурядової та міжзвізвської співпраці. При цьому людський капітал слід розуміти як результат, вимір якості вищої освіти.

Конкурентоздатність є ключовим словом у Болонському процесі саме тому, що глобальні виклики Європи мають економічний характер, і її основний конкурент - США зараз мають суттєву конкурентну перевагу в сфері просторової мобільності «людського фактора» і з історичних і з культурних причин. Сам же фактор виходить на перший план у міру винесення екологічно затратних виробництв на «Схід» і «Південь» [5, с.3]. Через Генеральну угоду про торгівлю в сфері послуг (GATS), яка є частиною правової структури Всесвітньої Торгової Організації, держави-учасники прийняли зобов'язання щодо повного або часткового відкриття внутрішніх ринків послуг для міжнародної конкуренції в сфері освітніх послуг, яка є однією з 12 секторів Угоди. Саме цим пояснюється така увага Болонського процесу до мобільності студентів, викладачів, науковців, управлінців, а мобільність виокремлюється одним з основних елементів Болонського процесу, який створює можливості для підвищення якості вищої освіти і наукових досліджень та наповнення європейського виміру змістом [11, с.2]. А до 2020р. серед осіб, що закінчуватимуть навчання в країнах ЄПВО, щонайменше 20% мають певний період навчання або стажування пройти за кордоном [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в контексті входження до європейського простору вищої освіти є предметом досліджень В.Г.Кременя, В.І. Лугового, М.М.Білінської, Н.Г.Протасової, Т.О.Лукіної, В.М.Огаренка, В.Г.Вікторова, М.Ф.Степка, Л.Л.Прокопенка, Г.Г.Кривчика, І.І. Бабина, В.М.Бесчастного, Ж.В.Таланової та ін.. Майже всі їх праці об'єднують висновок про низьку ефективність діяльності органів державного управління щодо управління якістю освіти, про необхідність надання вищій школі справжньої автономії, поєднаної з високим рівнем відповідальності, як це є у європейських країнах.

Тому **метою** статті є дослідження динаміки розвитку процесів забезпечення якості вищої освіти в Україні на основі аналізу документів, прийнятих державами-учасниками Болонського процесу, оцінка ефективності здійснених реальних кроків центральними органами державного управління вищою освітою, освітянською спільнотою та громадськістю. Обґрунтовується необхідність формування та приведення в дію державно-громадського механізму управління якістю вищої освіти як такого, що реально уможливить імплементацію вимог Болонського процесу в державі та її еволюційне входження до ЄПВО. Аналіз Європейських стандартів забезпечення якості вищої освіти слугував підставою для виокремлення основних вимог щодо формування державно-громадського механізму управління якістю вищої освіти в Україні.

Результати. За Лісабонською стратегією запорукою здійснення Європою своєї мети – стати найбільш динамічною та інтелектуальною економікою в світі, є забезпечення належної якості вищої освіти на платформі європейських стандартів і рекомендацій забезпечення якості вищої освіти [15]. Приєднавшись до Болонського процесу і підтримуючи його цілі, які зазначені в Болонській декларації і наступних комюніке, підписаних в Празі, Берліні, Бергені, Лондоні, Льовені /Лувен-ла-Ньов, Україна має підтвердити справжній європейський вибір у сфері забезпечення якості, посилити довіру до себе, мобільність, сумісність, привабливість на освітньому та економічному ринках. Необхідно модернізувати вищу школу з метою забезпечення якості професійної підготовки фахівців, їх глибокої професійної компетентності, громадянської активності та соціальної відповідальності.

Так, ще у 2000 р. була утворена Європейська мережа гарантії якості вищої освіти (ENQA), основою якої стали «Європейський пілотний проект з оцінки якості вищої освіти» (1994-1995рр.), матеріали Рекомендацій Єврокомісії (98/561/ЄС від 24.09.1998р.) з європейського співробітництва у питаннях гарантії якості у вищій освіті, а також Болонська декларація 1999 р.

У вересні 2003 р. на Берлінській конференції Міністрів європейських країн [18] серед пріоритетів розвитку ЄПВО на найближчі роки було визначено найбільш актуальним завданням забезпечення якості на інституційному, національному і європейському рівнях. У Бергені (2005 р.) групою супроводу Болонського процесу було підготовлено аналітичний звіт та визначено пріоритети розвитку ЄПВО до 2007р.. Одне з чільних місць серед них на конференції відводилось створенню національних систем забезпечення якості освіти, узгоджених зі Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), виробленими уповноваженою робочою групою ENQA у співпраці з Європейською Асоціацією університетів (EUA), Європейською Асоціацією вищих навчальних закладів, що не є університетами (EURASHE) та Європейським студентським міжнародним бюро (ESIB), перейменованим у 2007 р. у Європейську студентську спілку (ESU).

З 2007р. в Україні на рівні центральних органів державного управління освітою почала «вголос» озвучуватися існуюча проблема якості національної вищої освіти, набув чинності план дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське світове освітнє співтовариство на період до 2010 року [14], в якому була передбачена низка заходів для органів управління вищою освітою, вищої школи, громадськості. На виконання Бергенського Комюніке [20] в Україні в 2006 р. створено національну групу промоутерів Болонського процесу, до якої залучені фахівці провідних університетів і беруть участь у проведенні навчальних тренінгів. При МОН України створено міжвідомчу та відомчу робочу групу супроводу Болонського процесу в Україні (розпорядження МОН від 07.03.06 № 164 та від 24.06.06 № 93-р відповідно), Всеукраїнська студентська рада стала кандидатом у члени Національних студентських спілок Європи (ESIB) [17, с.6].

Однієї з основних цілей Болонського процесу - якості вищої освіти присвячені пп. 2.12-2.14 у Лондонському комюніке від 17-18 травня 2007р.) [11]. На цій зустрічі міністрів вищої освіти у відповідності до стандартів і рекомендацій Європейської асоціації із забезпечення якості (ENQA) було створено перший правовий орган Болонського процесу – Європейський реєстр із забезпечення якості (EQAR), а також заплановано створення реєстру національних агенцій із забезпечення якості вищої освіти до 2009 р. Найбільш проблемними для України виявилися позиції: зовнішня оцінка та участь студентів. В ідеалі зовнішнє оцінювання якості вищої освіти включає участь зарубіжних фахівців в оцінюванні випускників ВНЗ, що фактично сьогодні виключено з практики з причини відсутності фінансування на ці цілі. Як варіант, можуть з'явитися єдині засоби зовнішнього оцінювання загальних непрофесійних компетенцій випускників ВНЗ освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», аналогічні до зовнішнього незалежного оцінювання випускників середніх шкіл. Для прикладу наведемо формулювання загальних компетенцій бакалаврів у відповідності до Дублінських дескрипторів (2003р.): «володіють здатністю збирати та інтерпритувати дані, необхідні для формування суджень з відповідних соціальних, наукових і етичних проблем; здатні доносити інформацію, ідеї, проблеми і розв'язки як до спеціалістів так і до неспеціалістів, розвинули такі здібності навчатися, які необхідні для продовження подальшого навчання з високою ступінню самостійності» [19].

У березні 2008р. в Брюсселі Україна стала повноправним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості (EQAR), метою діяльності якого є забезпечення прозорості і доступної інформації про агенції із забезпечення якості вищої освіти, що функціонують і розвиваються в Європі, сприяння підвищенню довіри до ВНЗ та мобільності студентів. Підготовлено проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» у відповідності до вимог і рекомендацій Болонського процесу, створено робочу групу для розроблення національної рамки кваліфікацій із вищої освіти [12].

Втілення у практику заходів плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське світове освітнє співтовариство на період 2007 - 2010 рр.[14] відбувається дуже з незначною динамікою і, нажалі, переважно декларативного характеру. Чомусь серед заявлених у згаданому документі трьох принципів розвитку вищої освіти України в рамках Болонського процесу, не знайшлося місця принципу державно-громадського управління якістю вищої освіти, на який пізніше неодноразово посилався у публічних виступах і діях колишній Міністр освіти і науки України І.О.Вакарчук. Та й в завданнях, які ставило перед собою МОН щодо якості, йшлося про сприяння європейському співробітництву в галузі забезпечення якості. Імовірно, для повноцінного сприяння необхідно було б спершу сформувати Національну систему якості вищої освіти, яку приводив би в дію новітній для системи державного управління України державно-громадський механізм управління якістю вищої освіти.

Аналіз виконання зазначеного плану, зокрема його розділу 4 «Забезпечення якості» з позицій сьогодення свідчить про наступне. З семи пунктів плану виконаними в повному обсязі не можна вважати жодного, виконаними частково – чотири, не виконаними зовсім – 3 (4.1, 4.4, 4.5). Відповідальним виконавцем у цьому розділі плану значиться тільки МОН України, що фактично в 2007 році засвідчило про міцні державні імперативи в управлінні вищою освітою і тендітні наміри залучення до цього процесу громадськості. Навряд чи можна вважати досягненням на шляху забезпечення якості створення в управлінні ліцензування, акредитації та нострифікації МОН України спеціального відділу для вивчення досвіду й співробітництва з Європейською мережею забезпечення якості (ENQA), а також розробку плану з покращання та адаптації національної системи забезпечення якості вищої освіти у відповідності до стандартів ENQA[15]. Адже ніхто й ніколи не приймав офіційних рішень про створення системи забезпечення якості вищої освіти, ще гірше те, що фона і на неформальному рівні практично не існує. Внутрішнє забезпечення якості вищої освіти у вищій школі ще не набуло якісної динаміки, оскільки створення самих структур і систем якості у ВНЗ відбувається повільно (створюються невеличкі сектори (окремі відповідальні особи), які самотужки ніякої якості не зможуть забезпечити; не розроблена ні методологічно ні методично база із забезпечення якості; хронічна нестача коштів і т.і.). Ніяких нових утворень ні державного ні державно-громадського походження для здійснення зовнішнього забезпечення якості (йшлося у наших дослідженнях) не створено. На «точці замерзання» залишилось впровадження моніторингу як інструменту забезпечення якості вищої освіти, оскільки практичні перетворення в органах управління вищою освітою не здійснюються. Перші спроби впровадження ранжування виявили більше проблем, аніж результатів: недосконалість індикаторів, сумнівність достовірності представлених ВНЗ показників діяльності. Як наслідок, розпочате безстатусне і безсуб'єктне вітчизняне ранжування ВНЗ ще не перетворилось (і за таких умов не змогло б перетворитись) в інструмент забезпечення якості вищої освіти, критерії ранжування ВНЗ перебувають у стані первинної розробки, не об'єднані у відповідні кластери а сама процедура не включена ні до жодного державного чи то громадського управлінського механізму, а також не має правового підґрунтя для впливу на прийняття управлінського рішення. Приємним винятком є пілотний проект «Рейтинг ВНЗ «Компас», до якого залучені з певною мірою об'єктивності оцінки якості підготовки фахівців роботодавців та студентів, а також започаткований рейтинг ВНЗ Національною АПН України[16, с.38].

Хоча нещодавно в Україні і розпочато створення нової структури – Національного освітнього акредитаційного центру[8], процедура акредитації ВНЗ суттєвих змін не зазнала, інформування громадськості та суспільства про її результативність є пасивним, не впливовим на результат. Незважаючи на те, що при обласних управліннях освіти і науки створені громадські акредитаційні комісії, ще не склалась система прозорого інформування громадськості й суспільства про результати акредитації ВНЗ. До участі в оцінці якості вищої освіти студенти майже не залучаються. Вони хоч і представлені у складі вчених рад ВНЗ, органах студентського самоврядування, та їх вплив в органах управління вищою освітою, структурах з впровадження Болонського процесу здебільшого формальний і несистемний, локальний і не дійовий на прийняття управлінських рішень (як і участь бізнес - та соціальних партнерів, для розвитку співробітництва з якими в рамках Болонського процесу так поки що нічого і не зроблено). В умовах швидкозмінності української влади маловірогідною є перспектива і в підготовленого проекту Закону «Про залучення роботодавців до підготовки та перепідготовки кадрів, освітніх і наукових процесів» [13].

Здійснений нами аналіз Болонських оціночних листів 2007 і 2009 рр. в частині забезпечення якості вищої освіти в Україні [7; 12] показує, що середня оцінка Болонським секретаріатом в 2007 році процесів забезпечення якості становить 3.5 бали за п'ятибальною шкалою при загальній оцінці країн-учасниць за цим показником – 4.1, а в 2009 р.- 3.3 бали (при загальній оцінці країн-учасниць за цим показником -3.2 бали). Тобто за останні 3 роки динаміку тенденції щодо забезпечення процесів якості вищої освіти в Україні можна характеризувати як таку, що не розвивається, а навіть з незначним погіршенням (Таб.1.).

Це при тому, що оцінювання Болонським секретаріатом наших досягнень в певній мірі гіперболізоване, випереджувальне. Зокрема, стан розвитку системи зовнішнього забезпечення якості за 2 роки погіршився (оцінка зменшена на 1 бал, хоч реально він і був таким, що не відповідає чотирьом балам). Рівень участі студентів у забезпеченні процедур якості вищої освіти був і залишається дуже низьким і маловпливовим, хоча оцінений п'ятьма балами, тобто висока оцінка в даному випадку аж ніяк не є свідченням такого ж рівня якісної динаміки процесів. Доречними, на наш погляд, є дані з Національного звіту України про впровадження положень Болонського процесу до VI міністерської конференції [10,с.9-10], де парадоксальним виглядає твердження про те, що судження студентів ВНЗ не можуть застосовуватися для вимірювання досягнень намічених результатів в супротив наведеному в п.11 документу [10, с.10] восьми позиціям контролю за якістю, до яких студенти ніби то залучені. То як же може бути оцінений балом «5» рівень участі студентів у забезпеченні якості вищої освіти[12] і чи означає ця оцінка просування політики якості вищої освіти в державі ?

Таб. 1. Динаміка тенденції забезпечення процесів якості вищої освіти в Україні

№ п/п	Показники забезпечення якості вищої освіти	Оцінка за 2005-2007 рр.	Оцінка за 2007-2009 рр.
1	Запровадження стандартів (норм) та рекомендацій щодо забезпечення якості у ЄПВО на національному рівні	3	-
2	Стан розвитку системи зовнішнього забезпечення якості	4	3
3	Рівень участі студентів у забезпеченні якості	5	5
4	Рівень участі міжнародних організацій (експертів) у забезпеченні якості	2	2
Підсумкова оцінка (середній бал)		3.5	3.3

У звіті [10,с.9-10] також значиться, що план з покращання адаптації національної системи контролю за якістю освіти до стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в ЄПВО був розроблений щодо: внутрішньої перевірки якості у ВНЗ; зовнішньої перевірки якості у сфері вищої освіти; створення національного агентства з перевірки якості освіти у відповідності до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в ЄПВО (ESG). Далі зазначається, що результати цього розгляду призвели до певних фінансових та інших заохочень, спрямованих на покращання внутрішніх процесів контролю за якістю у ВНЗ. Слідом же на питання навести свідчення впливу цих змін відповіді не знайшлося. Хіба це не є свідченням політичної декларативності і м'яко кажучи неспроможності існуючих недосконалих механізмів державного управління?

Щодо здійснення внутрішнього контролю за якістю у вищій школі наводяться відповіді, які ілюструють ніби-то благополучну чинну систему контролю за якістю:

- здійснення внутрішнього оцінювання з наступною підготовкою документів для ліцензування або акредитації, створення внутрішніх для ВНЗ структур контролю за якістю (центрів, офісів, відділів);
- зовнішнє експертне оцінювання діяльності ВНЗ.

Проте для характеристики кількості ВНЗ з оприлюдненими стратегіями неперервного підвищення якості освіти, здійсненими заходами для внутрішнього заохочення, моніторингу та періодичного огляду програм і заохочень, описами своїх програм з позицій вивчення результатів, у МОН України знайшлася одна відповідь: «небагато».

На питання п.12 Національного звіту щодо прояву міжнародної участі у контролі за якістю вищої освіти стверджується її прояв в управлінні національними агентствами з контролю за якістю (уточнюємо: агентствами, яких в Україні сьогодні ще немає). Кількість ВНЗ, які звертаються до міжнародних агентств з акредитації для її проходження в Національному звіті України про впровадження положень Болонського процесу 2006 р.[9] значилась числом 9. Два роки поспіль динаміку змінити не вдалось [10, с. 11].

Серед причин існуючих нині проблем забезпечення якості вищої освіти в контексті входження України до Болонського процесу дослідники виокремлюють: відсутність визначальної твірної ролі органів державного управління; непослідовну політику держави, в якій не віддзеркалені зростаючі вимоги роботодавців щодо необхідності змін у змісті вищої освіти; всезростаючі в умовах демократичних перетворень очікування студентів щодо спроможності ВНЗ задовольнити їх потреби; корпоративні інтереси викладацького середовища. Нажаль не вплинув на розвиток процесів забезпечення якості вищої освіти такий державно-управлінський ресурс як створення системи національних ВНЗ, не сформувалась система правового і економічного стимулювання розвитку університетів.

На черговій зустрічі 28-29 квітня 2009 р. у Львові і Лувен-ла-ньові міністри визначили найвищими пріоритетами суспільне інвестування у вищу освіту, а також покращання якості навчання у вищій школі на всіх рівнях [3]. Студенто-центроване навчання, підкріплене перманентним реформуванням навчальних планів міністри вбачають як навчальну місію вищої школи, яка призведе до гнучких індивідуальних траєкторій навчання високої якості. Групи E4 (ENQA-EUA-EURASHE-ESU) доручено продовжувати співпрацю з подальшого розвитку Європейського виміру забезпечення якості, забезпечити зовнішнє оцінювання (з врахуванням поглядів зацікавлених сторін) Європейського реєстру агентств із забезпечення якості. Про актуальність проблеми забезпечення якості вищої освіти на сучасному етапі, необхідність організації спільних семінарів для її подальшої розробки заявили міністри вищої освіти в Декларації Болонського Стратегічного Форуму 2009 [6], який відбувся у м. Лувен – ла - Ньов 29 квітня 2009 р.

І нарешті, на зустрічі міністрів, що відповідають за вищу освіту країн-учасниць Болонського процесу, яка відбулася 11-12 березня 2010 р. у Будапешті та Відні офіційно проголошено створення Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) та прийнято відповідну Декларацію [4]. У п. 6 Декларації скромно зазначається, що реформа ступенів і навчальних програм, забезпечення якості, визнання, мобільність, соціальний вимір запроваджуються й оцінюються у різній мірі. Одночасно зауважується на необхідності врахування критики викладачів та студентів ВНЗ, внесення відповідних коректив у процес розбудови ЄПВО, особливо на інституційному рівні.

Висновки. Отже, Болонський процес – об'єктивна історична необхідність для вищої освіти України і його привабливість певною мірою усвідомлюється національною освітянською спільнотою. Проте для повного усвідомлення його стратегічної мети та пріоритетів необхідно перебудувати менталітет українців для перенесення в Україну разом з формальними ознаками Болонського процесу духу автономії, суміжної з відповідальністю, конкурентоздатності, характерної для ВНЗ Європи.

Той факт, що у першу десятку країн світу з найвищим загальним індексом конкурентоспроможності так само як і в десятку країн у світі за індексом конкурентоспроможності вищої освіти входить 7 країн – учасниць Болонського процесу [21] засвідчує, що якість освітньої системи пов'язана з загальною конкурентоспроможністю країн. Українська вища школа (і в цьому її відмінність від європейської) поки ще не має масового замовлення з боку своєї економіки та іноземних держав.

Слід зазначити, що цілі, визначені Лісабонською та Болонською деклараціями в Україні досягнуто далеко не сповна. В зв'язку з необхідністю визначення власного місця в ньому, особливу увагу слід звернути на необхідність розробки державної програми входження у ЄПВО, спрямованої не на уніфікацію системи вищої освіти, а на реальну можливість її достойної гармонізації та інтеграції у Європейський простір. При цьому не слід забувати і про захист економічних інтересів України.

Заявлені державами-учасницями гарантії якості вищої освіти згідно з виробленими європейськими стандартами можуть стати дійсністю лише за умови створення європейської системи забезпечення якості, складовою якої неодмінно має стати Національна система якості вищої освіти з державно-громадським механізмом управління. Такий інноваційний механізм має забезпечувати помірковану централізацію та автономію суб'єктів управління, взаємоузгодженість і скоординованість їх дій по вертикалі і горизонталі, має об'єднати зусилля та управлінські впливи всіх учасників освітнього ринку, ринку праці (що все більше залежить від навичок високого рівня та переносних компетенцій), відомств, яким підпорядковані ВНЗ.

Є необхідністю створення нових інструментів такого механізму: моніторингу якості вищої освіти на основі принципу бенчмаркінгу; ранжування вищих навчальних закладів згідно Берлінських принципів ранжування; освітнього аудиту і т.і.. Будучи членом європейського реєстру забезпечення якості, якомога швидше слід створювати національні агенції із забезпечення якості вищої освіти. Позитивно вплине на якість навчального процесу у вищій школі, змінить структури ВНЗ та їх функції запровадження національної рамки кваліфікацій, запровадження і підготовка до самосертифікації згідно із загальною рамкою кваліфікацій ЄПВО до 2012р. [3].

Стимує процеси забезпечення якості вищої освіти вперте небажання влади створювати громадські незалежні структури з оцінювання якості з наданням відповідних повноважень, забезпеченням відповідної співпраці з європейськими асоціаціями із забезпечення якості освіти. Органам державного управління необхідно зреагувати на кризові явища, що мають місце в нашому суспільстві в цілому і у вищій освіті, зокрема.

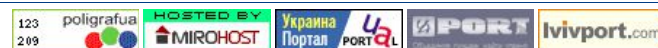
Для цього, на нашу думку, завдання на найближче майбутнє мають включати завершення розробки і прийняття законодавчої та нормативної бази щодо

модернізації вітчизняного освітнього простору в контексті входження до Болонського процесу, в т.ч. реформування структури, функцій органів державного управління вищою освітою та її якістю, механізмів державного управління. Окремий акцент слід зробити на необхідності створення системи оцінювання якості вищої освіти, розробки третього покоління її стандартів в Україні, розширення зв'язків, соціального партнерства, управлінської впливової взаємодії на принципах паритетності між вищими навчальними закладами та громадськістю. Органам державного управління і ВНЗ необхідно також збільшувати привабливість кар'єрного зростання дослідників-початківців для забезпечення високої якості дисциплінарних досліджень у межах докторських програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніловська Г. Я. Університетська освіта: навч. посіб. / Г. Я. Аніловська, Н. С. Марушко, Л. М. Томаневич.- Л.: «Магнолія 2006», 2009.-370 с.- ISBN 978-966-2025-78-1
2. Бабин І.І. Стратегія й сучасні тенденції розвитку вищої освіти в контексті європейського простору вищої освіти //Педагогіка і психологія: Вісник АПН України.- 2009.-№2(63).- С. 61-71.
3. Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі: Комюніке конференції Європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, Льовен і Лувен-ла- Ньов, 28-29 квітня 2009р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: //http://www.mon.gov.ua/main/php?query=education/higher
4. Будапештсько - Віденська Декларація про створення Європейського простору вищої освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу://http://www.mon.gov.ua/main.php?query=newstmp/2010/15_03/1
5. Гребнев Л. Лондонское коммюнике: завершающий этап Болонского процесса //Высшее образование в России.-2007.-№ 9.- С. 3-13.
6. Декларація Болонського Стратегічного Форуму 2009 [Електронний ресурс].- Режим доступу: //http://www.mon.gov.ua/main/php?query=education/higher
7. Досягнення в системі вищої освіти України, починаючи з Бергена (короткий виклад) //http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr/dosyag_ukr.doc
8. Мета реформ у вищій школі – якість і доступність освіти: Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 02 квітня 2009р., протокол № 4/1-4[Електронний ресурс].- Режим доступу: //http://www.mon.gov.ua/education/higher/dz/41_4.doc
9. Національний звіт України про впровадження положень Болонського процесу: 14 грудня 2006 р.//http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr/zvit_ukr.doc
10. Національний звіт України про впровадження положень Болонського процесу до УІ міністерської конференції //Вища школа.-2009.-№ 3.-С.3-25.
11. На шляху до Європейського простору вищої освіти:відповіді на виклики глобалізації: Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, м. Лондон, 16-19 травня 2007 року// http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr/komunike_ukr.doc
12. Основні досягнення в системі вищої освіти України 2007 - 2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>
13. Про залучення роботодавців до підготовки та перепідготовки кадрів, освітніх і наукових процесів: Проект Закону України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/main.php?query=newstmp/06_03/2
14. Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське світове освітнє співтовариство на період до 2010 року: Наказ МОН України №612 від 13.07.2007р. //http://www.mon.gov.ua/laws/ MON_612_07.doc
15. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти .- К.: Ленвіт, 2006.- 35с.
16. Степко М.Ф. Проблеми реформування вищої освіти в контексті Болонського процесу//Педагогіка і психологія: Вісник АПН України.- 2009.-№ 1 (62).- С. 34-39.
17. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher- Заголовок з екрана
18. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003.” Realising the European Higher Education Area” //www.bologna-berlin2003.de/pdf/ Communiqué. Pdf
19. Completeset Dublin Descriptors [Електронний ресурс]. - Режим доступу :<http://www.jointquality.nl/content/descriptors/CompletesetDublinDescriptors.doc>- Назва з екрана.
20. The European Higher Education Area Achieving the Goals Communiqué of the Conferense of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May, 2005 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/050520_Bergen_Communique1.pdf
21. The Global Competitiveness Report 2007-2008: Доповідь Світового економічного форуму [Електронний ресурс]. - Режим доступу ://http://www.ger.weforum.org/ – Назва з екрана

Стаття надійшла до редакції 18.03.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"